

Ērms un feisbuku

Andrus Kivirehks

No igauņu valodas tulkojis **Guntars Godiņš**

Liels un mazs, 2021

ISBN: 978-9934-574-72-6

Sinopse

Trīsdesmit sižetiski patstāvīgie stāstiņi vēsta par notikumiem bērnudārzā, mājās un skolā, ik pa brīdīm tikpat dabiski ievēdot cilvēkus arī augu, dzīvnieku, lietu un pārdabisku būtnu attiecību pasaulē. Grāmata runā par svarīgām bērna augšanas procesa tēmām – ģērbšanos, ēšanu, mācīšanos lasīt, attiecībām ar citiem bērniem, svētku svinēšanu, ikdienas darbiem u.c. Katrā stāstiņā varoņi pārvērš pasauli, un tā uzreiz kļūst daudz interesantāka: labi koptai nātrei izaug āboli, bet cītīgi barots ādas dīvāns kļūst par degunradzi, suns iemāca cilvēkiem grauzt un dažādi pagatavot garšīgos apavus, bet klēpjdators, visu vasaru atpūties mežā, atgriežas brīvs, pinkains un nagašins kā mežacūka, un vairs negrib visu laiku sēdēt kādam klēpī. Ērms, kas vienmēr pratis baidīt cilvēkus, vairs nespēj piesaistīt viņu uzmanību, un, lai atkal atgūtu savu „publiku”, viņam jānonāk internetā. Turklāt ironiskais rakstnieks kopā ar bērniem cenšas pētīt igauņa identitāti un noskaidro, kas ir kopīgs visiem igauņiem: ne jau acu un matu krāsa, ne mīļākie ēdieni, ne dziesmas un dejas, bet – iesnas! Rakstnieka iztēles sprādziens iekustina lasītāja spēju iejusties cita ādā un situācijā.

Grāmata piemērota pirmsskolas un jaunākā skolas vecuma bērniem, sākot no 5 gadu vecuma.

Noskaties īsu video par grāmatu [šeit!](#)

Par autoriem:

Igauņu rakstnieks **Andrus Kivirehks** (*Andrus Kivirähk*, 1970) raksta prozu gan pieaugušajiem, gan bērniem, kā arī lugas un publicistiku. Šis stāstu krājums turpina Kivirehka īsprozas atzaru, kas viņa bērnu literatūras devumā pastāv līdzās garstāstiem un lugām. Latviešu valodā iznākušas gan viņa grāmatas par suņu-meiteni Loti – animācijas filmu varoni, gan stāstu krājumi „Kaka un pavasaris” (2012) un „Karnevāls un kartupeļu salāti” (2016), kā arī garstāsti bērniem „Sirli, Sīms un noslēpumi” (2013) un „Oskars un lietas” (2018).

Pateicoties tulkotājiem Maimai Grīnbergai un Guntaram Godiņam, Andrusa Kivirehka darbi bērniem Latvijā ir tikpat plaši pazīstami kā Igaunijā. Tulkots ir gan ģimenes piedzīvojumu stāsts „Sirli, Sīms un noslēpumi” („Liels un mazs”, 2009), gan grāmatas par suņu meiteni Loti, kura pazīstama arī no animācijas filmām, gan stāstu krājumi „Kaka un pavasaris” („Liels un mazs”, 2012) un „Karnevāls un kartupeļu salāti” („Liels un mazs”, 2016). Savukārt režisors Jānis Znotiņš par iestudējumu „Kaka un pavasaris” saņēmis Spēlmaņu nakts balvu par labāko izrādi bērniem, un ir iestudējis arī stāstus no grāmatas „Karnevāls un kartupeļu salāti”. Jau divas reizes Andrus Kivirehks Rīgā saņēmis Starptautisko Jāņa Baltvilka balvu bērnu literatūrā.

Guntars Godiņš (1958) ir izcils un pieredzējis tulkotājs, dzejnieks un atdzejotājs, kurš prot atrast latviešu valodā krāsainu, bet lakonisku veidolu Kivirehka izdomai un asprātībai. Varētu teikt, Godiņš precīzi izprot Kivirehka igauņiskās asprātības būtību, kurā nekas netiek sarežģīts un samākslots, lai būtu jocīgi – un tieši šī pastarpā, absurdā vienkāršība precīzi sasniedz to stāvokli, kurā smieklī saplūst kopā ar aizkustinājumu, līdzjūtību. Divas reizes tulkotājs saņēmis Starptautisko Jāņa Baltvilka balvu bērnu literatūrā par Andrusa Kivirehka prozas tulkojumiem. Īpašs ir stāsts par somu dzejnieces Heli Lāksonenas (*Heli Laaksonen*) atraktīvajiem dzejoļiem, kas rakstīti vienā no somu valodas dialektiem – lai tos atdzejotu, Guntars Godiņš izveidoja „Heli valodu”, izmantojot Vidzemes lībiešu dialektu, ko runā Rīgas līča piekrastē. Arī Heli Lāksonenas grāmatas „Piec ait kalns” (2015) atdzejojums tika novērtēts ar Jāņa Baltvilka balvu. Godiņš iepazīstinājis latviešu lasītājus ar igauņu bērnu literatūras klasiķes Lēlo Tungalas („Dauzpusīgais ronis”, 2014) un asprātīgā *Contras* („Visi ir visgudrākie”, 2020) dzejoļiem. 2019. gadā Godiņš saņēma Latvijas un Igaunijas Ārlietu ministriju Valodu balvu par igauņu eposā „Kalevdēls” tulkojumu.

Edmunds Jansons (1972) ir animācijas režisors, mākslinieks, grāmatu ilustrators. 2001. gadā dibinājis animācijas studiju *Atom Art* un tajā uzņēmis virkni izcilu filmu, kas guvušas atzinību gan Latvijā, gan starptautiskos filmu festivālos: „Čīža acīm” (2007), „Pavasaris Vārnu ielā” (2009), „Kora turneja” (2012), „Starptautiskā Tēva diena” (2012), „Roņu sala” (2014), īsfilmu cikls „Lupatiņi” (2010-2020), „Bize un Neģuļa” (2017), pilnmetrāžas filma „Jēkabs Mimmi un runājošie suņi” (2019), „Goda sardze” (2021) u.c. Līdztekus animācijai Edmunds Jansons radījis oriģinālas un mūsdienīgas ilustrācijas bērnu grāmatām, sadarbojoties ar izdevniecību „Liels un mazs”. Tieši viņš ilustrēja Žaka Frīnsa grāmatu „Skolotājs Jāps var visu” un saņēma par šo darbu Nacionālo grāmatu mākslas balvu „Zelta ābele” un Starptautisko Jāņa Baltvilka balvu grāmatu mākslā (2009). Baltvilka balva tika piešķirta arī igauņu rakstnieka Andrusa Kivirehka latviski tulkotās grāmatas „Kaka un pavasaris” ilustrācijām (2013), bet IBBY pasaules ilustratoru Goda sarakstā Jansons iekļauts ar ilustrācijām Ineses Zanderes grāmatai „Brīnumbēbīša gads”. „Sestklasnieki neraud” latviešu izdevumā Jansons veidojis ilustrācijas, izmantojot „Lego” stilistiku, un radījis citādotus, no ikdienas realitātes nedaudz atsvešinātus tēlus, kas precīzi atklāj grāmatas varoņu emocionālos stāvokļus. Jau bērnībā viņš zīmēja komiksus, izdomāja filmu varoņus un filmu stāstus, bet, mācoties 5. klasē, pēc Anša Bērziņa un Rozes Stiebras lekcijas nolēma, ka gribētu kļūt par animācijas filmu veidotāju. Kopš 19 gadu vecuma strādājis studijā „Dauka” par animatoru, operatoru, režisora asistentu, un paralēli tam vadījis bērnu vasaras nometnēs animācijas darbnīcas. Edmunds Jansons beidzis Latvijas Kultūras akadēmijas TV režijas kursu, Maskavas Valsts kinematogrāfijas institūta animācijas režijas kursu un Tallinas Mākslas akadēmijā ieguvis maģistra grādu animācijas režijā, mācās Latvijas Mākslas akadēmijas doktorantūrā, strādā pie animācijas seriāla pēc Andrusa Kivirehka grāmatas „Oskars un lietas” motīviem, kā arī pie jaunas pilnmetrāžas animācijas filmas „Laimīgie”.

UZDEVUMI UN AKTIVITĀTES

Spēle „UZ KURIENI ES CEĻOJU”

Izlasiet stāstu „**Kāpostu balteņi ārzemēs**”.

Kā kāpostu balteņi un muša raksturo vietas, uz kurām viņi var ceļot?

Baklažāns – vārds izklausās bīstami,

Ananass – virsma ir červeļaina,

Avokado – zaļš un gluds,

Borščs – silts un sarkans, tajā var peldēt.

Vispirms spēles dalībniekiem jāvienojas par ceļojuma mērķiem. Piemēram, var ceļot uz priekšmetiem istabā, kur notiek spēle. Var izvēlēties kādu noteiktu ceļojuma mērķu veidu, piemēram, augļi, dārzeņi, augi, apģērbi, ēdieni, rotaļlietas u.c.

Spēle „MAIZE DARA BRĪNUMUS”

Šo spēli vēlams spēlēt lielākā pulkā, lai būtu grūtāk atcerēties pārvērtības.

Spēles vadītājs no burvju maizes rikas nolauž mazu kumosīņu un pasniedz to spēles dalībniekam. Apēdis kumosīņu, spēles dalībnieks pārvēršas par kādu citu būtni vai priekšmetu un liek pārējiem uzminēt, par ko viņš ir pārvērties. Viņš sevi raksturo ar vārdiem un kustībām.

Piemēri:

Es esmu ass un smags (*attēlo malkas skaldīšanu*).

Kas es esmu? (Cirvis)

Es paceļos augstu gaisā (*attēlo lidošanu*).

Kas es esmu? (Putns)

Es esmu pilns ar kafiju (*attēlo dzeršanu*).

Kas es esmu? (Krūzīte)

Dalībniekiem jācenšas atcerēties, par ko kurš pārvēršas.

Tad spēles vadītājs izvēlas kādu no dalībniekiem, dod burvju maizes kumosīņu un saka: „Atbur ... par cilvēku!” Ja atbūrējs izvēlas nepareizo, tad notiek vēl viena pārvērtība, kas sarežģī spēli, jo jāiegaumē, par ko tagad tālāk pārvērties šis dalībnieks. Spēles vadītājs var arī tiši mulsināt spēlētāju, likdams atburt ko tādu, par ko neviens nemaz nav pārvērties.

Spēle turpinās, kamēr visi atkal kļuvuši par cilvēkiem.

Stāstu spēle „**IZAUDZĒ PĀRSTEIGUMU**”

Stāstā „**Nātre un degunradzis**” galvenie varoņi ir neparastas lietas, kas beigās viens otram izrādās ļoti noderīgi. Izmēģini no piedāvātajiem vārdiem sacerēt stāstu par neparastām lietām, kas beigās ir viena otrai noderīgas.

Vārdi, ko izmantot stāstā: lāpsta, zīmulis, gailis, bērzs, saule, sega.

Vari spēlēt šo stāstu spēli kopā ar draugiem, ģimeni. Piedāvājiēt viens otram vārdus, par kuriem izdomāt stāstus.

Uzdevums „**KĻŪSTI PAR LATVIJAS PĒTNIĒKU!**”

Ar ko latvieši Latvijā lepojas? Ieraksti tabulā, ko Latvijā ir vērts redzēt (tabulu var papildināt iekļaujot arī savu dzīvesvietu).

Pilsēta	Kas jāapskata?
Rīga	
Liepāja	
Daugavpils	
Saldus	
Jelgava	
Skrīveri	
Tērvete	
Bauska	
Ķeipene	
Ventspils	
Talsi	
Rēzekne	
Preiļi	
Kolka	

Pētījums „BRIESMAS, KAS SLĒPJAS INTERNETĀ”

Pārrunājiet, vai internets var būt bīstams?

Uzziniet par drošību internetā

<https://drossinternets.lv/lv/info/vaifija-interneta-alfabets>

Kādus sociālos tīklus jūs lietojat?

Padomājiet, kādu informāciju katrs no jums par sevi ievieto sociālajos tīklos?

Uzdevums „DĀVANAS ANABELLAI”

Sakārto burtus un izlasi, ko Anabella saņēma dzimšanas dienā.

Pārbaudi, vai stāstā „Anellas kāju pirksti” ir minētas šīs dāvanas. Kas ir lieks?

j	k	a	a	a	p	u	č	k
---	---	---	---	---	---	---	---	---

g	e	n	a	n	e
---	---	---	---	---	---

t	e	r	ņ	i	n	i	k	b	s	s	e
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

a	n	b	e	s	t
---	---	---	---	---	---

š	k	l	o	o	ā	d	e
---	---	---	---	---	---	---	---

k	d	o	m	p	t	a	k	i	s	s	k
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

u	l	z	m	e	ī	s
---	---	---	---	---	---	---

ā	r	a	m	g	t	a
---	---	---	---	---	---	---

s	l	d	ē	a	u	m	s	j
---	---	---	---	---	---	---	---	---

Uzmanības treniņš „LABU APETĪTI!”

Sameklē burtu jucekļi šos vārdus!

Vārdu saraksts:

GVAKAMOLE, KARTUPEĻI, KEČUPS, KOTLETE, PANKŪKAS,
PICA, PĪRĀGS, RAGŪ, SAUTĒJUMS, SULA, SUŠI, PUTRA, ĶĪSELIS

K U F K L D I Q B O K G U X U G M B Q M
G G J E Y K G N V Z B E W U M Q G N W J
K S L A H S A U T Ē J U M S V P B C G T
Z Z D C O Y K P A N K Ū K A S P P I P Q
L R Ū G A R J N F X V J P J L U A M O Q
E Z I Ļ E P U T R A K M R R F P S J K I
G Q A D I C D X J N G G H S A A A H B R
E Z X X P A W C S N G R G I J T X O Z R
W P G T E S Z T B B V F V L S Q B N A O
U E H S P N M Y P A B X I A W X D E C N
J O J U C W V F K J I T P G Z J S S I G
Z Y Č S Z S Z F A E R Y N J A A I C U B
G E X B U A E M J O C V X X N D L E Y E
K W E B U L O K T U T X D L R G E N E T
R A T N V L A U T B Y A R T D A S H U P
R S V H E P Ī R Ā G S C K A V A Ī G P U
R F F L Y A V U S U Š I X C J A Ķ K W L
K O T L E T E B R D G E P I W W W C P M
J V K S W U Y J O C U Z P I R H M T Y K
K U V H B X E M W O G C V B E F R K J M

Miklas sastādīšanai izmantots cirkulis.lv modulis „Vārdu jucekļis”

Zīmēšanas uzdevums „JAUNAIS PĀRIS”

Izlasi stāstu „**Zeķe un cimds**”.

Ko vēl cilvēki mēdz lietot pa pāriem? (Apavus, matu lentes vai gumijas bizēs, auskarus)

Uzzīmē Rūdolfu ar zeķi un cimdu. Uzzīmē cilvēku, kurš pazudušo pāra priekšmetu, piemēram, zābaku, ir aizstājis ar kādu pavisam citu lietu.

Saruna ar tulkotāju Guntaru Godiņu

Kā tu kļuvi par tulkotāju?

Sāku atdzejot un tulkot pagājušā gadsimta 80. gadu sākumā, kad padomju cenzūra bija uzlikusi ķepu maniem dzejoļiem un tos kādu laiku liedza publicēt. Sāku ar igauņu dzejnieka Jāna Kaplinska dzeju, un atdzejot nosacīti varēju kompensēt oriģināldzejas publicēšanas aizliegumu. Jau tad sapratu, ka iemācīties valodu nozīmē iegūt vēl vienu kultūru, domāšanu, būtībā – vēl vienu pasauli.

Kā tu izvēlēties valodas, no kurām tulko?

Jau skolas pēdējā klasē vēlējos iemācīties kādu valodu, kas nav ne angļu, ne vācu. Toreiz nodarbojos ar mūziku, un man patika muzikālas jeb skanīgas valodas, un tāda man šķita igauņu valoda. Vēlāk iemācījos arī somu valodu, kas manām ausīm arī šķita labskanīga.

Kas tev visvairāk patīk, tulkojot bērnu grāmatas?

Tulkojot Andrusa Kivirehka Lotes grāmatas un „Kaku un pavasari”, Lēlo Tungalas „Daudzpusīgo roni”, Heli Lāksonenas dienvidrietumu somu valodas dialektā rakstīto dzejas grāmatu „Piec ait kalns”, igauņu dzejnieka Contrasa „Visi ir visgudrākie” un citas, vienmēr esmu priecājies par igauņu un somu autoru fantāzijas lidojumu, mūsdienīgo domāšanu un rotaļām ar valodu.

Kas bija visgrūtākais, tulkojot šo grāmatu, kam bija īpaši jāpievērš uzmanība?

Tulkot Andrusa Kivirehka stāstus bērniem ir bauda, un to es izjutu, gan strādājot pie grāmatām par suņu meiteni Loti, gan stāstu krājumiem „Kaka un pavasaris”, „Karnevāls un kartupeļu salāti”. Esmu vienmēr apbrīnojis rakstnieka fantāziju, viņa dabiskos un precīzos dialogus, spēju pārsteigt tulkotāju, pēc tam lasītāju. Arī nupat izdotā stāstu grāmata bērniem „Ērms un feisbuku” to vēlreiz lieliski apliecina.

Šķiet, ka vislielākā problēma bija atrast igauņu savdabīgajam „tont” atbilstošu vārdu latviešu valodā. Ko šis vārds nozīmē igauņiem?

Dažas no vārda nozīmēm ir: nenosakāms, pārdabisks radījums, ļaunais gars, ķēms, ērms, bubulis, biedēklis, rēgs, vīzija. Senākos igauņu tekstos vārds „tont” lietots kā lamu vārds, nolādējums, tāds, kas līdzīgs ļaunajam garam, velnam, pagānam, arī maitas gabals, tātad negatīvu emociju izteikšanai. Galu galā es izvēlējos retāk lietoto latviešu valodas vārdu „ērms”, jo tas, manuprāt, visprecīzāk atbilst igauņu vārdam. Katrā ziņā tam nepiemīt ierastā vārda „spoks” nozīme – spokoties, rādīties, bet gan pārdabiskas un biedējošas spējas, kaut kas velnišķīgs un ļauns. Atcerēsimies, ka grāmatas pirmajā stāstā, lai piesaistītu sev uzmanību un pārbiedētu cilvēkus, kuri ir tā aizrāvušies ar mūsdienu modernajām tehnoloģijām, ērmam atliek tikai iekļūt internetā. Stāsts beidzas šādi: „Viņš pārvērtās par feisbuku! Viņš iemuka tieši internetā. Nākamajā brīdī bērns nometa telefonu, māte – klēpjatoru, bet tēvs brēkdams pielēca kājās. Tik briesmīgu feisbuku viņi vēl nekad nebija redzējuši! Un ērms atkal jutās laimīgs.”